

ohledu tak spočívá nad její kritikou J. Války jistý otazník.

Naznačené kritické poznámky jsou zřejmé, že zvláště druhá část knihy čtenáře vede svými podnětnými zjištěními a komentáři k dalšímu tazání. Tůma Přeloučský v podání Karoliny Justové tak o sobě pověděl leccos nového, ale stále ještě neprozradil vše.

DUŠAN COUFAL

DĚJINY UMĚNÍ

Svatá Anežka Česká. Princezna a řeholnice, Arcibiskupství pražské, Praha 2011

344 s., ISBN 978-80-7422-145-3

Při příležitosti 800. výročí narození sv. Anežky České proběhla na přelomu let 2011 a 2012 v prostorách kláštera, který tato Přemyslovna založila, výstava usilující přiblížit její život i odkaz. Anotovaná publikace s katalogem k výstavě je členěna do tří hlavních oddílů: vstupní část tvoří devět studií, následují vybrané dokumenty vážící se k Anežčině víře a snaze o její kanonizaci a konečně soubor tematicky členěných exponátů. Vzhledem k mediivistickému zaměření časopisu ponechme stranou texty věnované nejnovějším dějinám i vystavené novodobé předměty.

Za nejstarší „exponát“ můžeme pokládat samotný Anežský klášter. Právě jeho programu a místu ve středověké evropské architektuře je určena první studie Heleny Soukupové. Vzhledem k recentnímu druhému a rozšířenému vydání její knihy *Anežský klášter v Praze* (anotace viz *SMB* 4, 2012, s. 151–152) nepřináší tento zhuštěný text nic nového, přesto má v rámci katalogu své opodstatněné místo. Studie Víta Vlnase by se dle svého názvu měla zabývat osudy Anežského kláštera od 15. století po současnost, ve skutečnosti začíná až stoletem šestnáctým.

S ikonografií zobrazování nejen Anežky České, ale i sv. Alžběty Durynské a sv. Hedviky Slezské v průběhu staletí nás seznamuje ve dvou studiích Jan Royt. Identifikace Anežčiny postavy na některých středověkých dílech není dodnes jistá (např. řeholnice v iniciále „S“ v Oseckém lekcionáři) a samozřejmě nelze počítat s portrétním charakterem zobrazení. Anežka je ztožňována s klečící ženou na pečetí konventu

křížovníků s červenou hvězdou (typář z doby po roce 1252) a s určitostí se nachází na miniatuře v Breviáři křížovníckého velmistra Lva (1356). Setkáváme se zde se zakladatelskou scénou, která patří mezi dochovanými památkami k nejčastějším. V této spojitosti připomeňme známý oltář křížovníckého velmistra Mikuláše Puchnera (kat. č. 145 a 146), kde se vedle zmíněného motivu objevuje také kněžna pečující o nemocného. Teprve nedávno se objevily pochybnosti o totožnosti této ženy a můžeme souhlasit s Roytovými námitkami, že by se jednalo o Anežku Českou. Dle Royta i dalších badatelů připadá v úvahu kněžna Anna, Anežčina sestra a zakladatelka špitálu ve Vratislavi, nebo sv. Hedvika Slezská, nicméně žádný z uvedených argumentů není zcela přesvědčivý. Na obraze zachycené strážnice (jindy atribut sv. Hedviky, která pak bývá zobrazená bosá) patří zřejmě nemocnému. Žena, jež ho obsluhuje, je obutá a chybí i další Hedvičín atribut, mariánská soška. Nemohla by pak být zpodobněnou světicí Alžběta Durynská? Nejenže byla patronkou špitálu křížovníků ve Vratislavi, ale také zobrazení, kde krmí nemocné, jsou velmi častá. Jak u sv. Alžběty, tak u sv. Hedviky shrnuje Royt výsledky recentního bádání, přibližuje životní osudy obou světic a ve zkratce představuje hlavní památky reprezentující obě ženy. Škoda jen zdvojení části textu na s. 53, které může mnohé čtenáře zmást.

Žádná z uvedených šlechticů neobětovala svému klášteru tolik jako Anežka. Její neutuchající boj za řeholi pro pražské klarisky popisuje Ludmila Pospíšilová. Přes všechny Anežčiny zásluhy i jí připisované základy trvala cesta k jejímu svatořečení přes 700 let. Proč tomu tak bylo, nastínil Petr Kubín. Po Anežčině smrti ani za Elišky Přemyslovny, která iniciovala pokus o její kanonizaci, nepřála těmto snahám politická situace a za husitské revoluce celou záležitost zkomplikovala ztráta ostatků. Navzdory pozdnímu svatořečení byla Anežka uctívána jako svatá hned po své smrti a Kubín informuje i o snahách zajistit si přímé i „dotýkané“ relikvie této významné ženy. Za pozornost stojí informace v příspěvku Radky Tibitanzlové a Marka Pučálíka o anežských beatifikačních oslavách v Praze. Minorité i křížovníci slavili její svátek – *Festum beatae Agnetis* – nejspozději od roku 1356, kdy byl v direktáři výrazněn jako ostatní velké svátky červenou barvou. K Anežčinu životu se vrací ve svém poněkud květnatě psaném textu Petr Piřha. Autor se staví do role moderního hagiografa a jeho snaha nastínit pocity z raného dětství ženy žijící před 800 lety působí značně nepodloženě.

Ze sekce dokumentů jsou jediným, zato však důležitým středověkým svědectvím čtyři listy sv. Kláry adresované přemyslovské princezně. Přestože se tyto ženy nikdy nesetkaly, chovaly k sobě nejen úctu, ale i přátelství. Klářiny dopisy se staly jedním z hlavních zdrojů poznání Anežčiny osobnosti a její odezvanosti františkánským ideálům. Po krátkém úvodu k listinám od Vladimíra Kelnara následují přepisy samotných pramenů.

Nejobsáhlejší část publikace tvoří katalog exponátů. Ty jsou členěny do patnácti tematických oddílů. První tři části, Architektonická plastika, Náhrobní plastika a Skicář Josefa Mockera, kompletně zpracovává H. Soukupovou, čerpají opět z autorčiny zmiňované knihy. Přínos zejména pro církevní historii lze vidět v pečlivě zpracovaných listinách k nejstarším dějinám kláštera a špitálu sv. Františka v Praze z pera Zdeňky Hledíkové. Studie, rozdělená do čtyř podkapitol, má charakter průběžného textu s tučně zvýrazněnými katalogovými čísly odkazujícími na dané exponáty. Z katalogu však není zřejmé, proč jsou čísla zpřeházená, a řada jich dokonce chybí, což jinak přínosný text znepřehledňuje. Zpracování pečeti se ujala Dana Stehlíková. Vedle zlaté byly Přemysla Otakara I. a pečeti dalších přemyslovských králů i královen zde nalezneme také pečeť kostela sv. Františka minoritů a klarisek v Praze. Tu používala i sama Anežka, která podle všeho svoji osobní pečeť ani jako abatyše kláštera neměla. Soubor doplňují buly papežů Řehoře IX. a Inocence IV.

Rozsáhlé archeologické výzkumy Anežského kláštera přinesly jak poznatky o jeho stavebním vývoji, tak i soubor předmětů přibližující každodenní život v jeho zdech. Katalogová hesla (Ivana Boháčová a H. Soukupová) představují ukázky ze středověké keramiky, terakoty a dlažby, reliéfů kachlů, kostěných předmětů, a dokonce polychromovaného dřevěného fragmentu.

V kapitole věnované rukopisům (Lenka Panušková, Hana Hlaváčková, Jan Kalivoda) se objevuje řada nových poznatků, po formální stránce je však třeba vytknout katalogovým heslům nejednotnost v práci s použitou literaturou, respektive s poznámkovým aparátem, zcela zavádějící je pak absence být jen základního zpracování u některých hesel. Pokud jde o středověké památky, je v oddílu věnovaném malbě a grafice (Štěpánka Chlumská, J. Royt) dominantním dílem už jmenovaný pozdně gotický oltář křížovnického velmistra Mikuláše Puchnera, který se dočkal u příležitosti výstavy kompletní rekonstrukce, a to včetně dřevěné sochy v životní velikosti znázorňující Assumptu – Pannu Marii

s dítětem. Zatímco kapitola věnovaná sochařství neuvádí žádné středověké dílo, v oddíle uměleckořemeslných předmětů jsou skutečné skvosty, především relikviiřový kříž Přemysla Otakara II. (Karel Otavský), korunovační kříž českých králů, zv. Závišův, a honosné antependium z Chebu (Dana Stehlíková).

Oddíl věnovaný františkánské spiritualitě uvozuje katalogové heslo k rukopisu Život sv. Františka (L. Panušková), doslovně však kopíruje kat. č. 122 v sekci Rukopisy, pouze výběr doprovodných ilustrací se liší. Také další díla mohla být bez větších problémů začleněna do ostatních kapitol a téma františkánské spirituality by bylo vhodnější pojednat v rámci úvodních studií. Díla prezentovaná ve dvou dalších kapitolách věnovaných sv. Alžbětě a sv. Hedvice dobře doplňují Roytův příspěvek k ikonografii těchto světic. Naopak vyčlenění závěrečné části katalogu postrádá hlubší smysl. Nalezneme zde celkem šest katalogových hesel bez jakékoli provázanosti, a nutné tak vzniká dojem, že se autorům publikace prostě nikam jinam nehodila.

Nejen z památkářského hlediska je zajímavý dodatek z paměti ing. arch. Josefa Hyzlera († 2010) k obnově areálu Anežského kláštera, na níž spolupracoval s prof. Oldřichem Stefanem. Hyzler zmiňuje průběh některých konkrétních oprav, volbu používaných materiálů, ale i dobovou politickou situaci, která práci značně komplikovala.

Na publikaci je bohužel vidět, že vznikala, podobně jako výstava, ve velkém chvatu. Čtenář nicméně i přesto může získat přehled o tématech pojících se k jedné z nejvýznamnějších žen české historie. Kniha navíc vyniká velkoryse pojednaným obrazovým materiálem i přiměřenou grafickou úpravou.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Tim JUCKES, *The Parish and Pilgrimage Church of St Elizabeth in Košice. Town, Court, and Architecture in Medieval Hungary*, Brepols, Turnhout 2011 (= *Architectura Medii Aevi* 6)

292 s., ISBN 978-2-503-53109-0

Městský chrám sv. Alžběty v Košicích se někdy s patričníou hrdostí uvádí jako nejvýhodnější položená stavba gotické katedrály. Za podobný průnik z evropského Západu daleko na východ bychom mohli považovat rovněž monografii